

De overgang van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs (2)

Lesgeven aan een brugklas! Elk schooljaar komen ze weer, de nieuwe brugklassers! Al deze leerlingen met verschillende achtergronden willen wij graag in beweging brengen. Dit artikel is een uitwerking van de workshop 'Hoe beginnen we in de brugklas?' die gegeven is op de Thomas Oriëntatiedag in Tilburg. In LO 4 is gestart met deel 1 over de aanleiding en de ontwikkeling van leskaarten. Nu volgt deel 2 met de opbouw en voorbeelden van leskaarten. Door: Joris Houben

Opbouw van de leskaarten

De voorkant

Voorop de kaart staat beschreven welke materialen er nodig zijn en hoe het *arrangement* moet worden vormgegeven. De volgende stap is een duidelijk kort *leervoorstel* waarmee de leerlingen aan de slag kunnen gaan. De *regels* worden kort en bondig weergegeven. Met deze kaart kunnen leerlingen eventueel zelf het arrangement opbouwen.

De achterkant

Op de achterkant maken we gebruik van de volgende didactische indeling:

- loopt't (voor eventuele organisatorische problemen zoals materialen die niet kloppen of afwijkende leerlingaantallen)
- lukt't bijna (niveau 1 hierover later meer). Hierin geven we tips voor die leerlingen die nog veel moeite hebben binnen de gekozen situatie. Heeft de leerling moeite met.....? Erachter volgen een paar tips/aanwijzingen of arrangementsaanpassingen die kunnen helpen
- lukt't beter (niveau 2/3 hierover later meer). Hier geven we tips voor een goede beweging om nog beter te worden. Het gaat goed.....? Erachter staan een aantal tips/aanwijzingen of arrangementsaanpassingen om het beter te laten lukken
- leeft't. Voor die leerlingen die bang zijn of voor die leerlingen die meer uitdaging nodig hebben. Tips en ideeën om activiteit zo te maken dat leerlingen worden uitgedaagd en plezier beleven aan de activiteit.

Deze aandachtspunten komen voort uit een didactische visie uit het basisonderwijs (zie ook bewegingsonderwijs in het speellokaal) waarin een onderwijssituatie op maat is wanneer:

- de bewegingsactiviteit lukt bij alle kinderen op eigen niveau
- de bewegings situatie loopt door zelfstandige bijdrage van alle kinderen
- de bewegingsambitie leeft voor een gezamenlijk en persoonlijk gewenst vervolg.

Er is altijd een spanningsveld tussen deze drie aandachtspunten. Een spanning tussen loopt't, lukt't en leeft't; het is aan de kinderen om samen met de leerkracht daar een goed evenwicht in te vinden. Hieronder zullen we deze drie punten bespreken.

Welke activiteiten lukken bij brugklasleerlingen (lukt't)

Zoals al eerder aangegeven komen leerlingen met grote niveaoverschillen binnen. Het is dan ook niet wenselijk om zomaar de activiteiten van groep 7/8 uit het 'basisdocument bewegingsonderwijs' over te nemen. Zeker niet omdat vele leerlingen geen les hebben gehad van een vakleerkracht. Hier volgt een uitwerking van de les (vier activiteiten) die gedaan is tijdens de workshop:

- klimmen over het ravijn (leskaart: zie vorige artikel in LO 4)
- chaosdoelenspel
- rawhide
- schommelen.

Klimmen over het ravijn

Klimmen is een activiteit die al vanaf de kleuters wordt gedaan.

In het basisonderwijs wordt hier op verschillende manieren vorm aan gegeven en beschrijft dan ook een hele eigen leerlijn. De keuze voor klimmen over het ravijn is er één die aansluit bij groep 7/8 en onderbouw VO. De gekozen activiteit wordt ook beschreven in het basisdocument VO. Bij het klimmen over het ravijn hangen leerlingen onder een bank die op één meter boven grond hangt, in wandrek en kast. De leerlingen klimmen met meer of minder steunvlakken naar de overkant. De praktijk leert dat al snel veel leerlingen de overkant halen. Een enkele leerling heeft meer moeite en zal wat extra ondersteuning en steunvlakken nodig hebben om tot succes te komen. De leskaarten bieden voldoende uitbouw om deze les meerdere keren uitdagend en boeiend te houden. *Het voorbeeld van deze leskaart (klimmen over het ravijn) is te zien in het vorige artikel (KVLO nr.4). Alle voorbeelden zijn tevens te zien op de site van de KVLO onder MijnKVLO.*

Chaosdoelenspel

Voor het chaosdoelenspel hebben we voor de groep 5/6 een uitwerking gekozen (zie *Basisdocument* blz. 284), waarbij twee spelers met elkaar moeten samenwerken tegen een andere partij. In de praktijk viel weer op dat veel spelers nog zo bezig waren met de twee ballen dat ze weinig oog hadden voor hun medespeler. Misschien zou het voor dit spel ook beter zijn om te starten met de groep 3/4 -activiteit waarbij drie spelers tegen drie andere spelers spelen en elke speler alleen zijn eigen doel (twee pionnen) hoeft te verdedigen en er uit moet als één van zijn pionnen omvalt. Elke speler kwam in het spel wel tot 'lukken', dat wil zeggen dat één van de vijf doelpogingen een score opleverde en dat elke speler een tijdje de eigen doelen goed kon verdedigen.

Rawhide

Rawhide is een tikspel wat vaker gespeeld wordt in bovenbouwgroepen 6, 7 en 8. Bij dit tikspel is het heel erg belangrijk samen te werken om tot succes te komen. Bij andere tikspelen kunnen de tikkers redelijk op zichzelf zijn en toch tot succes komen. Bij dit tikspel moet je samenwerken als tikker, anders is de kans van slagen klein. Eén bank met daarop een tikker. Deze tikker moet met beide voeten aan één kant zitten. De andere tikker staat in het veld. De lopers proberen te voorkomen getikt te worden door om de bank te lopen of op de vrijplaats te gaan staan. De tikker probeert de lopers te tikken. De andere tikker mag pas gaan tikken als de eerste gaat zitten.

Ook een manier van schommelen

De praktijk is dat veel tikkers maar als een 'dolle' achter de lopers aan blijven lopen. De tikker maakt weinig kans omdat de lopers steeds om de bank lopen of de vrijplaats opzoeken. De tikker wordt moe en gaat zitten. Er wordt nog niet nagedacht hoe de tikker die op de bank zit, erbij te betrekken. Vaak bij toeval komen de tikkers in de situatie iemand te tikken. Uiteindelijk zie je langzaam maar zeker dat de tikkers meer kans van slagen hebben doordat ze beter gaan samenwerken.

Schommelen met opzetten

Deze activiteit staat in het basisdocument beschreven voor groep 1 en 2 (kleuters). Het aardige van schommelen en duwen is dat het leeftijdsafhankelijk is. Uiteindelijk vinden opa en oma het heerlijk om in de schommelstoel heen en weer geschommeld te worden. Ligt het accent bij kleuters vooral nog bij de schommelaar, bij de brugklassers is het duwen belangrijker dan het schommelen zelf. Gekozen is voor een laag afzetvlak waar vanaf de duwer de schommelaar vaart mee kan geven. Het duwen lukt bij elke leerling tot op zekere hoogte. Maar er zijn in een klas meestal wel één of twee kinderen die eigenlijk niet durven te schommelen of bang zijn dat het te hoog gaat. In eerste instantie zal wel lesgegeven moeten worden op het duwen.

Niveau van bewegen

Hoewel we voor eenvoudige bewegingsactiviteiten hebben gekozen viel het ons in de praktijk op dat maar weinig kinderen op een hoog niveau deze activiteiten konden uitvoeren. De activiteit lukt bijna bij alle kinderen, maar het niveau van uitvoeren van de activiteit was soms erg laag. In het basisdocument bewegingsonderwijs voor de basisschool worden drie niveaus en een zorgniveau genoemd.

Zorgniveau: zijn die leerlingen die ondanks alle goede hulp uitvallen tijdens de reguliere les.

Niveau 1: het gaat hier om een groep kinderen waarbij de activiteit (opdracht) meestal lukt en soms nog mislukt. De mate van lukken is echter zo groot dat ze binnen de bewegingssituatie niet uitvallen of afhaken. In de uitvoeringswijze is de spanning tussen mislukken en lukken heel erg herkenbaar.

Niveau 2: het gaat hier om een groep kinderen waarbij de activiteit bijna altijd lukt en vaak ook nog op een snelle en/of efficiënte wijze. Fouten komen vaak voort uit concentratieverlies.

Niveau 3: deze kinderen kunnen de activiteit al goed uitvoeren, maar blijven op zoek naar nieuwe uitdagingen. Ze zoeken zelf het avontuur op, ze proberen zelf het bewegingsprobleem te problematiseren. Ze experimenteren met de verschillende bewegingsmogelijkheden zonder dat ze van te voren weten dat dit ook tot een goede actie leidt. Er ontstaat een nieuw soort spanningsveld namelijk de spanning tussen beter lukken en mislukken. Dit is een andere soort mislukking dan een beweging op niveau 1 meemaakt. In het kort:

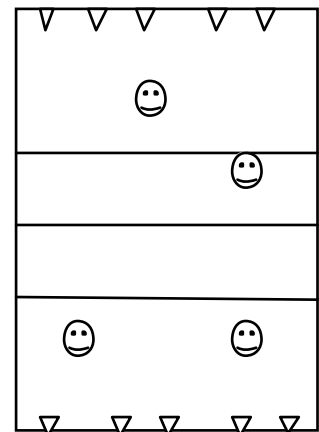
- niveau 1 beleeft de angst voor het mislukken en zoekt het vertrouwen van het lukken
- niveau 2 beleeft het vertrouwen van het lukken en zoekt het succes van het beter lukken
- niveau 3 beleeft het succes van het beter lukken en zoekt het risico van het 'stralend falen'.

Station 2: Chaosdoelenspel

Organisatie

Arrangement:

- kwart zaaldeel, veld vijf meter breed en twaalf meter lang
- tien pionnen, vijf pionnen omgekeerd als doel op dertig centimeter van muur
- middenlijn
- twee foamballen
- één wachtbank
- vier linten
- extra lijnen op 1,5 m van de middenlijn voor de betere werpers
- twee teams van twee personen aan elke kant, de rest is wachter.

Extra:

- start/stoppion in het midden, wanneer alle pionnen staan en deze pion is omgelegd door een wisselspeler begint het spel
- reservebal in een korf bij de wachters
- afbakmateriaal om ballen tegen te houden, bijvoorbeeld banken
- krijtje/tape om aan te geven waar pionnen moeten staan.

Opdracht:

Gooi vanaf de middenlijn de pionnen van de tegenstander om en verdedig je eigen pionnen met handen en voeten.

Regels

Algemeen:

- je mag lopen met de bal tot de middenlijn
- loop je zelf je pion om dan moet deze om blijven liggen
- heb je al zes keer een pion raak gegooid dan doe je een lintje om en gooi je vanaf de extra lijn
- gaat een bal uit dan gooit een wisselspeler de extra bal in het spel en haalt de andere bal.

Startregel:

- start-/ stoppion in het midden, wanneer alle pionnen staan en deze pion is omgelegd door een wisselspeler begint het spel
- de nieuwe partij krijgt beide ballen.

Stopregel:

- als drie van de vijf pionnen zijn omgegooid dan wisselen met het team dat op de bank zit
- als je drie keer achter elkaar wint.

Wisselregel:

- als je als team drie keer wint wissel je ook met de wachters op bank
- als drie van de vijf pionnen zijn omgegooid dan gaan de verliezers zitten
- heb je al twee keer drie wedstrijdje achterelkaar gewonnen dan maken de laatste verliezers nieuwe teams.

Lukt het beter?.....tips

Als het goed gaat!!	
Als het verdedigen goed lukt.	<p>Arrangement</p> <ul style="list-style-type: none"> • Extra bal. • Pionnen verder uit elkaar. • Pionnen verder naar voren. • Grotere doelen bijv. turnmatjes. <p>Aanwijzing voor aanvallers:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gooi de bal als de verdediger wil aanvallen of bal aan het halen is. • Gooi met twee ballen tegelijk op dezelfde verdediger.
Het omgooien van de pionnen gaat gemakkelijk.	<p>Arrangement:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gooien vanaf extra lijn. • Spelen 3 tegen 3. <p>Regel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als je wint laat de winnaar de omgegooid pionnen liggen.

Leeft het?.....later

Verdediger vindt het moeilijk / eng om bal tegen te houden	<p>Arrangement</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beide teams gooien vanaf extra lijn. • Spelen met minder ballen. • Leerling als scheidsrechter opstellen.
Het spel wordt saai	<ul style="list-style-type: none"> • Nieuwe teams. • Meer ballen. • Plaats aan elke kant een extra pion. Gaat deze extra pion om moeten beide teams gaan zitten. • Span een net op 0,5m. boven grond. Leerlingen moeten schieten met sprongschot of rollen. • Span een net op 0,5m. boven grond. Pionnen voetballend of met bouncesticks raken.

Loopt het?.....tips

Het leerlingaantal is oneven.	<ul style="list-style-type: none"> Dan schuift steeds één wachter door zodat er steeds nieuwe teams ontstaan.
Eén team is veel te sterk.	<ul style="list-style-type: none"> Nieuwe teams (laten) maken. Wijzen op de regel dat als je twee keer drie wedstrijdje wint het ook wisselen is.
De bal vliegt steeds uit het veld.	<ul style="list-style-type: none"> Hogere afbakening d.m.v. kasten / banken / dikke matten/ springplanken.
De pionnen vallen te snel om.	<ul style="list-style-type: none"> Pionnen andersom plaatsen met een blokje erop die je eraf moet gooien.
De pionnen staan steeds op de verkeerde plaats.	<ul style="list-style-type: none"> Aangeven met krijt of tape waar pionnen moeten staan.

Lukt het bijna?.....tips

De aanvallers raken bijna geen pion	<p>Arrangement</p> <ul style="list-style-type: none"> Dan pionnen 0,5m. - 1m. naar voren plaatsen. Meer pionnen plaatsen bijv. 6 Extra bal in spel brengen. Veld verbreden. Verdedigers moeten keuze maken welke pion te verdedigen. <p>Aanwijzing</p> <ul style="list-style-type: none"> Kijken welke pion je wilt raken. Niet te hard willen gooien. Loop tot aan de middenlijn. Rol de bal i.p.v. gooien. Probeer de gegooide bal na te wijzen in de richting waar je hem hebben wil. Vragen wanneer ze veel kans hebben om pion te raken? "Gooi als verdediger de bal aan het halen is" of "wacht tot je twee ballen hebt en gooi dan tegelijk".
De verdedigers verdedigen pionnen niet voldoende?	<p>Arrangement</p> <ul style="list-style-type: none"> Bij angst voor de bal. Dan beide teams laten gooien vanaf de extralijn. Pionnen dicht bij elkaar plaatsen. Pionnen naar achteren plaatsen. <p>Aanwijzing</p> <ul style="list-style-type: none"> Dicht bij pionnen blijven staan. Mindere speler koppelen aan betere speler. Mindere speler hoeft maar twee pionnen te verdedigen. Ga pas de bal halen als beide ballen aan jouw kant liggen.

Activiteiten lopen goed door zelfstandige bijdrage van leerlingen (loopt't)

Zoals eerder beschreven moeten leerlingen ook leren verantwoordelijkheid te dragen voor een activiteit. In eerste instantie moeten leerlingen leren een activiteit door de docent opgestart te onderhouden en de regels met elkaar na te leven. In een latere fase kun je als docent leerlingen steeds meer verantwoordelijkheid gaan geven. Leerlingen mogen zelf opbouwen aan de hand van de kaart, uitbouwen en regels gaan toepassen. Hoe eerder je leerlingen verantwoordelijk maakt voor de activiteiten hoe eerder ze leren er zelfstandig mee om te gaan. Natuurlijk ligt er altijd een spanningsveld tussen leerlingen verantwoordelijkheid geven en initiatieven laten nemen en de organisatie en structuur behouden. Hier ligt de uitdaging van een docent met zijn klas. Ook wij snappen dat het bij de ene groep makkelijker zal zijn dan bij de andere. Maar één ding is zeker: elke leerling kan in meer of mindere mate een bijdrage leveren aan het opbouwen, uitbouwen, onderhouden, opruimen van activiteiten. Het werken in kleine groepen van zes tot acht personen draagt hier positief in bij.

Activiteiten met een hoge belevingswaarde (leeft't)

De keuze van de activiteiten heeft niet alleen te maken met of het lukt (niveau van bewegen), of leerlingen een bijdrage kunnen leveren maar ook met de belevingswaarde. Leeft een activiteit wel bij leerlingen. De meeste brugklassers willen in de gymles graag de 'echte' VO-activiteiten doen, zoals volleybal, basketbal, speerwerpen, softbal, klimmuur, saltospringen enzovoort. Het past bij hun bewegingsambitie om nu de echte sport te beoefenen, in plaats van die 'aangepaste sportspelen' en tikspelen van de basisschool. Dit is waarschijnlijk ook een belangrijke reden waarom de meeste

scholen in de brugklas ook direct beginnen met het 'echte' werk, omdat de brugklassers het zo leuk vinden. De ervaring leert echter dat het voor veel brugklassers wel leuk, maar vaak te moeilijk is. Je zou kunnen zeggen dat in het VO vaak de uitbouw zit in de beleving en niet zozeer op het beter lukken. Door hun ambitie om er bij te horen zijn ze wel bereid om flink te oefenen, maar bij veel zwakke en matige bewegers zakt in het tweede en derde jaar de motivatie om te oefenen en daalt het niveau van bewegen meer dan dat het stijgt.

Naast de wens om 'echte' VO-activiteiten te doen, blijft er bij kinderen (en volwassenen) ook een wens om 'leuke' eenvoudige activiteiten te blijven doen. Schommelen en duwen is daar een dergelijk voorbeeld van. En veel kinderen in havo 4 willen nog steeds trefballen, paaltjesvoetbal, op de grote trampoline op en neer springen enzovoort. Dit zijn activiteiten die qua beleving enorm aanspreken. Aan ons de taak om binnen deze activiteiten het 'beter' lukken, de zelfstandigheid en de beleving uit te bouwen.

Tot slot

Het moet de uitdaging van de VO-docent zijn om dit 'levenslange ontwikkelpotentieel' (de gein van bewegen) bij de brugklassers te openen, want zo'n 'leren leren'-houding is de beste voorbereiding op onze sport-/bewegings-/bewegingsonderwijscultuur voor nu en later. Met deze leskaarten hopen wij hier een bijdrage aan te leveren.

Correspondentie: jaehouben@hotmail.com